

taalcultuur

Leonie Cornips (1960, Heerlen), bijzonder hoogleraar Taalcultuur in Limburg aan de Universiteit Maastricht, doet onderzoek naar de relatie tussen de gesproken talen en dialecten in Limburg en de identiteit die eraan ontleend wordt. Hier doet ze tweewekelijks persoonlijk verslag van haar zoektocht.

Een goeie roetsj

Hoewel het nieuwe jaar al bijna een week oud is, kan ik u de dag voor Driekoningen nog een voor spoedig 2013 toewensen. De jaarwisseling is het moment waarin we de ander een goede toekomst wensen. Afhankelijk van wat belangrijk is voor die ander kan de wens een voor spoedig, mooi, gezond, liefdevol, gelukkig, inspirerend, magisch, succesvol, memorabel nieuwjaar inhouden. De nieuwjaarswens versterkt of hernieuwt de goede verstandhouding met familie, vrienden, kennissen en collega's. Tegelijkertijd maken we symbolisch de balans op van het afgelopen jaar en markeren we een nieuw begin, al dan niet vergezeld van goede voornemens. Dat we voor de periode van bezinning in de laatste dagen van het oude jaar op weg naar het nieuwe een extra steuntje in de rug kunnen gebruiken, blijkt uit wensen als *een goed uiteinde, eine góuwe roetsj* of zoals een lezeres me toewenste: *gooj*

euch dedoor. De nieuwjaarswens is onderdeel van een ritueel dat voortdurend in verandering is. Hoe we relaties tussen mensen beleven en vormgeven wisselt continu, waardoor onzekerheden zich blijven voordoen. Hoe verwoorden we de wens aan de ander als die ander de burgemeester, verre kennis of ons (klein)kind is? Tot hoe ver in januari kunnen we nog iemand gelukkig nieuwjaar wensen? Geef ik de directeur of mijn collega wel of geen zoen? En hoeveel zoenen? Kan ik afstand bewaren door mijn hand ferm uitgestoken te houden en mijn onderarm onbuigzaam? Elke ontmoeting behoeft ondanks het vaste stramien van de nieuwjaarsgroet telkens weer een inschatting van de situatie en de ander. Het uitspreken van de nieuwjaarswens onderscheidt zich hierin niet van het dagelijkse groeten. Ons groetgedrag is een complex verschijnsel, hoewel het is alsof we dit automatisch doen. De situatie, het tijdstip, de taalachtergrond en de relatie tussen personen bepalen min of meer wie als eerste groet en de vorm van de groet. Mensen die elkaar goed kennen zeggen eerder *alles goed?* dan *hoe gaat het met u?* Hogeren in rang begroeten we niet snel met *hoi* en het heeft weinig zin om iemand die niets

met het Turks heeft met *merhaba* te begroeten. Ik breng iemand in de war als ik *goedemorgen* in de avond zeg. Onbekenden groeten elkaar als ze zien dat ze iets met elkaar delen: motorrijders en bestuurders van klassieke auto's op de weg, ouders met baby's en hondenbezitters op straat. Begroetingen tussen zowel bekenden als onbekenden zorgen voor sociale cohesie. Het niet (terug)groeten wordt snel onbeleefd gevonden maar is ook plaatsgebonden. In de stad groet men elkaar op straat veel minder dan in een dorp, maar landelijke plekken binnen de stad nodigen weer

uit tot groeten. Hoe meer sociale en talige grenzen en afstanden vervaagen, hoe meer dezelfde begroetingen door iedereen gebruikt kunnen worden. *Hallo* is door Amerikanen uitgevonden bij het opnemen van de telefoon en het is met de telefoon in Nederland aan het eind van de negentiende eeuw verzeild geraakt. *Fa (waka)* komt uit het Sranan Tongo, een van de talen in Suriname, en betekent *hoe gaat het*.

Surinaamse jongeren zeggen tegen elkaar *fa waka* maar zullen dit nooit tegen een volwassene bezigen, omdat dit van onbeleefd gedrag getuigt. *Fa waka* is in Nederland ingeburgerd: jongeren die geen Sranan spreken, kunnen elkaar zo begroeten. *Fawaka* als naam van een organisatie voor jonge mantelzorgers in Friesland toont zelfs dat de associatie met Suriname en Sranan door 'jong' vervangen is.

De vorm van de groet is bovendien streekgebonden. *Hoije* komt nergens anders dan in Limburg voor. We nemen ook afscheid met *adie*, *ajjuus* en *tjuus*. Het *doeg* dat via het Zaans dialect in het Nederlands van de Randstad terechtgekomen is, is ook in Limburg te horen, evenals het nieuwere *doei*. Er is een iemand die mij als afscheid de mijnwerkersgroet *Glück auf* e-mailt. Deze groet is niet alleen heel lokaal maar laat ook zien dat personen samen een geschiedenis kunnen delen. Voor mij is *Glück auf* speciaal, niet alleen door de zeldzaamheid van de groet maar ook omdat het bij mij als Heerlense een hele wereld naar vroeger opent.

(Zie ook: Jan Stroop 2009, in: 'Groeten in Nederland en Vlaanderen'. Stichting Nederlandse Dialecten).

TAALCULTUUR

LEONIE CORNIPS

l.cornips@mgl.nl